

HUME, D. *Extracte del «Tractat de la naturalesa humana»*

Text 1

La major part dels filòsofs de l'antiguitat que han tractat sobre la naturalesa humana han mostrat més un sentiment delicat, un just sentit de la moral o una grandesa d'ànim que no pas una profunditat en el raonament i en la reflexió. S'han acontentat a representar el sentit comú del gènere humà a la llum més viva i amb els més feliços girs del pensament i de l'expressió, sense seguir regularment una cadena de proposicions o reunir les diverses veritats en una ciència regular. Però val la pena, si més no per una vegada, de posar a prova la ciència de l'home per veure si pot admetre la mateixa precisió de què han estat susceptibles les diverses parts de la filosofia natural. Sembla que ens assisteix tota la raó del món en imaginar que aquesta ciència pot ser enlairada al seu màxim grau d'exactitud. Si en examinar diversos fenòmens trobem que tots ells es resolten en un principi comú, i podem englobar aquest en un altre principi, arribarem finalment fins aquells principis simples dels quals depèn tota la resta.

Text 2

El nostre autor comença amb una sèrie de definicions. Anomena *percepció* qualsevol cosa que pugui presentar-se a la ment, adés emprant els nostres sentits, adés impulsats per la passió, adés exercint els nostres pensaments o la nostra reflexió. Divideix les nostres percepcions en dues classes: *impressions i idees*. Quan sentim una passió o emoció de qualsevol tipus o tenim imatges dels objectes externs transmeses pels nostres sentits, la percepció de la ment l'anomena *impressió*, paraula que empra en un sentit nou. Quan reflexionem sobre la passió o l'objecte que no és present, aquesta percepció l'anomena *idea*. Per tant, les impressions són les nostres percepcions més vívides i fortes; *idees*, les que són més pàl·lides i dèbils. Aquesta distinció és evident, tant com la que hi ha entre sentir i pensar.

La primera proposició que avança és que totes les nostres idees o percepcions dèbils és deriven de les nostres percepcions fortes, i que no podem pensar mai en cap cosa que no hàgim vist fora de nosaltres o sentit en les nostres ments. Aquesta proposició sembla equivalent a aquella que tant d'esforç li va costar d'establir a Locke: *no hi ha idees innates*.

Text 3

El nostre autor pensa «que cap descobriment podria haver-se fet amb més facilitat per decidir totes les controvèrsies relatives a les idees que el següent: les impressions són sempre les que les precedeixen i tota idea amb què es basteix la imaginació fa primer la seva aparició en una impressió precedent. Aquestes darreres percepcions són tan clares i evidents que no admeten controvèrsia, si bé moltes de les nostres idees són tan fosques que és quasi impossible –fins i tot per a la ment que les forma– de dir-ne exactament la naturalesa i la composició». D'acord amb això, quan una idea és ambigua, el nostre autor apel·la sempre a la impressió, que ha de tornar-la clara i precisa. I quan sospita que un terme filosòfic no té cap idea annexa (cosa molt freqüent), pregunta sempre: *de quina impressió deriva aquesta idea?* I en cas de no poder-s'hi adduir cap impressió, conclou que el terme és del tot irrellevant. Així és com examina les idees de *substància* i *essència*, i fora desitjable que aquest mètode rigorós fos més practicat en tots els debats filosòfics.

Text 4

És evident que tots els raonaments sobre *qüestions de fet* es basen en la relació de causa i efecte, i que no podem mai inferir l'existència d'un objecte a partir d'un altre, llevat que estiguin connectats entre ells mediatament o immediatament. Així, doncs, per entendre aquests raonaments hem d'estar perfectament familiaritzats amb la idea de *causa*; per això hem de cercar al nostre entorn per trobar alguna cosa que sigui causa d'una altra cosa.

Heus aquí una bola de billar quieta sobre la taula, i una altra que es mou ràpidament en direcció a ella. Ambdues topen i la bola que anteriorment estava en repòs es posa ara en moviment. Aquest és un exemple tan perfecte de la relació de causa i efecte com qualsevol altre que puguem conèixer, sigui per sensació, sigui per reflexió. Però examinem-lo: és obvi que totes dues boles van entrar en contacte abans que fos comunicat el moviment i que no hi ha hagut cap interval entre la topada i el moviment. La *contigüïtat* en el temps i en el lloc és, per tant, una circumstància exigida per a l'actuació de totes les causes. També és evident que el moviment que en fou la causa és anterior al moviment que en fou l'efecte. La *prioritat* en el temps és, per tant, una altra circumstància exigible a tota causa. Però això no ho és tot. Provem amb altres boles del mateix material i que estiguin en una situació semblant hi trobem sempre que l'impuls d'una bola produeix indefectiblement el moviment d'una altra. Heus aquí, per tant, una tercera circumstància: una *conjunció constant* entre la causa i l'efecte. Tot objecte semblant a la causa produeix sempre algun objecte similar a l'efecte. Més enllà d'aquestes circumstàncies de contigüïtat, prioritat i conjunció constant, res més no puc descobrir en aquesta causa. La primera bola en moviment toca la segona, i immediatament la segona es posa en moviment; i quan provo l'experiment amb boles iguals o semblants, en circumstàncies iguals o semblants, trobo que el moviment i el contacte d'una bola segueix sempre el moviment de l'altra. Per més voltes que hi faci, a aquesta qüestió, i per més que l'examini, jo no hi veig res més.

Text 5

Si un home, per exemple Adam, hagués estat creat amb l'enteniment vigorós, però sense gens ni mica d'experiència, mai no hauria pogut inferir el moviment de la segona bola a partir del moviment i de l'impuls de la primera. No hi ha res que la raó vegi en la causa que sigui capaç de fer-ne inferir l'efecte. Tal inferència, si fos possible, equivaldria a una demostració, en fonamentar-se simplement en la comparació d'idees. Però cap inferència de la causa a l'efecte pot valer com a demostració. I de tot això en tenim aquesta prova evident: la ment pot concebre sempre que qualsevol efecte es deriva de qualsevol causa, i que a qualsevol esdeveniment en pot seguir un altre qualsevol. Tot allò que *concebem* és possible, almenys en un sentit metafísic; però on sigui que tingui lloc una demostració, el contrari és impossible i implica una contradicció. No hi ha, doncs, cap demostració per a la conjunció causa i efecte. Aquest és un principi admès generalment per tots els filòsofs.

Text 6

Estem determinats, només pel *costum*, a suposar el futur d'acord amb el passat. Quan veig una bola de billar que es mou en direcció a una altra, la meua ment és moguda de manera immediata per l'hàbit cap a l'efecte acostumat i anticipo la meua visió en concebre la segona bola en moviment. No hi ha res en aquests objectes, considerats en abstracte, i independent de l'experiència, que em porti a una conclusió semblant; i, fins i tot després d'haver tingut l'experiència de molts efectes d'aquest tipus repetits, no hi ha cap argument que em determini a suposar que l'efecte estarà d'acord amb l'experiència passada. Les forces mitjançant les quals operen els cossos són totalment desconegudes. Nosaltres en percebem només les seves qualitats sensibles. I quina raó tenim per pensar que les mateixes forces hagin d'estar sempre connectades amb les mateixes qualitats sensibles?

Així, doncs, no és la raó la guia de la vida, sinó el costum. Només ell determina la ment, en tots els casos, a suposar que el futur estarà d'acord amb el passat. Per més fàcil que pugui semblar aquest pas, la raó no podria dur-lo a terme ni per tota l'eternitat.

Text 7

De tot allò que s'ha dit, el lector percebrà fàcilment que la filosofia inclosa en aquest llibre és molt *escèptica*, i tendeix a dar-nos una noció de les imperfeccions i límits estrets de l'enteniment humà. Gairebé tot raonament humà es redueix aquí a l'experiència, i la creença que l'acompanya s'explica només com un sentiment peculiar o una concepció vívida produïda per l'hàbit. Però això no ho és tot: quan creiem en una cosa qualsevol de l'existència *externa*, o quan suposem que un objecte existeix després de deixar de percebre'l, aquesta creença no és res més que un sentiment del mateix tipus. El nostre autor insisteix en altres –i variats– tòpics escèptics, i conclou, resumint, que assentim a les nostres facultats i emprem la nostra raó només perquè no ho podem evitar. La filosofia ens convertiria totalment en pirrònics, si la naturalesa no fos massa forta per impedir-nos-ho.

Text 8

Acabaré les disquisicions d'aquest autor, tot comentant dues opinions que sembla que li són peculiars, com ho són gairebé tota la resta. Afirma que l'ànima, en la mesura en que podem concebre-la, no és res més que un sistema o una successió de percepcions diferents –com les de calor i fred, amor i odi, pensaments i sensacions–, totes elles reunides, però mancades de simplicitat o identitat perfectes. Descartes defensava que el pensament era l'essència, de la ment, no aquest o aquell pensament, sinó el pensament en general. Això ens sembla que és del tot intel·ligible, ja que tot allò que existeix és particular, i així ho han de ser també les nostres percepcions particulars que formen les nostres ments. Recalco que *formen* les nostres ments, no que hi *pertanyen*. La ment no és una substància en la qual s'insereixen les percepcions. Aquesta noció és tan intel·ligible com la noció cartesiana que el pensament, o la percepció en general, és l'essència de la ment. No tenim idea de cap tipus de substància, perquè només tenim idees d'allò que prové d'alguna impressió, i no tenim cap impressió de cap substància, ja sigui material o espiritual. No coneixem res més que qualitats i percepcions particulars. Pel que fa a la idea de cos, un préssec –per exemple– és tan sols la idea d'un tast, d'un color, d'una figura, d'unes dimensions, d'una consistència, etc. De la mateixa manera, la nostra idea de ment és només la idea de percepcions particulars, sense noció de cap cosa que pugui anomenar-se substància, simple o composta.

Text 9

La nostra imaginació té una gran autoritat sobre les nostres idees, i no hi ha idees que –sent diferents entre elles– no pugui separar, unir, o compondre en totes les variacions de la ficció. Però malgrat la força de la imaginació, existeix un lligam o unió secreta entre certes idees particulars, i és la causa que la ment les uneixi amb més freqüència, tot fent que, en aparèixer l'una, s'introdueixi l'altra. [...] Aquests principis d'associació es redueixen a tres: *semblança*; un quadre ens fa pensar naturalment en l'home que hi és pintat. *Contigüitat*; quan es menciona Sant Denis, ens ve, naturalment, la idea de París. *Causalitat*; quan pensem en un fill acostumem a dirigir la nostra atenció cap al pare. Serà fàcil de concebre quines conseqüències tan importants per a la ciència de la naturalesa humana se'n segueixen si considerem que –pel que fa a la ment– són els únics vincles que reuneixen les parts de l'univers, les unes amb les altres, o ens posen en connexió amb qualsevol persona o objecte exterior a nosaltres. Perquè, com és només per mitjà del pensament que una cosa pot operar sobre les nostres passions, i com sigui que aquests principis són els únics lligams dels nostres pensaments, són realment *per a nosaltres* el ciment de, l'univers; i totes les operacions de la nostra ment necessiten dependre'n en gran mesura.

HUME, D. *Investigació sobre els principis de la moral*

Text 10

Suposat que un fonament principal de l'alabança moral està en la utilitat de qualsevol qualitat o acció, és evident que la raó ha de tenir una participació notable en totes les decisions d'aquesta classe; ja que res, sinó aquesta facultat, pot instruir-nos sobre la tendència de les qualitats i accions i assenyalar les seves conseqüències beneficioses per a la societat i per al seu possessor. En molts casos és un afer subjecte a gran controvèrsia: poden sorgir dubtes, donar-se interessos oposats i ha de donar-se preferència a un extrem, per subtils consideracions i per un petit predomini de la utilitat. [...] Però, encara que la raó plenament assistida i millorada sigui bastant per instruir-nos sobre les tendències útils o perniciosos de les qualitats i accions, no és, per si sola, suficient per produir cap censura o aprovació moral. La utilitat és només una tendència cap a cert fi; i, si el fi ens fos totalment indiferent, sentiríem la mateixa indiferència pels mitjans. Fa falta que es desplegui un sentiment per donar preferència a les tendències útils sobre les perniciosos. Aquest sentiment no pot ser sinó un sentiment per la felicitat del gènere humà, i un ressentiment per la seva misèria, ja que aquests són els diferents fins que la virtut i el vici tendeixen a promoure. Per tant, la raó ens instrueix sobre les diverses tendències de les accions, i la humanitat distingeix a favor de què són útils i beneficiosos.